

М. Василенко,

доктор фізико-математичних наук, доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри кібербезпеки

Національного університету «Одеська юридична академія»

О. Козін,

кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри кібербезпеки

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРАВО В ТЕОРІЇ РИЗИКІВ: ЕНЕЗА РИЗИКІВ
ВІД ПРАВОВОЇ ДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВИХ
(ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД)**

Загальновідомо, що ризик представляє собою ситуативна характеристика діяльності, що може мати невідомий результат і несприятливі наслідки у разі неуспіху. Таке визначення більшою мірою стосуються поняття ризик взагалі. В той же час з багатьох публікацій у вітчизняних та іноземних виданнях відомо безліч визначень ризику, що несуть досить широке його тлумачення. Так, тільки у Інтернет-словниках міститься сотні тлумачень ризику у багатьох сферах людської діяльності (див. [1]). В наслідок цього виникають різні неоднозначності, пов'язані з розкриттям сутності самого ризику та пов'язаних з ним понять. Це стосується і юридичної сфери. В зв'язку з цим, не викликає сумнівів, що будь-який юридичний інститут не може володіти абсолютною самодостатністю. Він лише відображає те, що вже має місце в об'єктивній дійсності. Очевидно, й те, що право не створює суспільних відносин, а лише регулює і охороняє їх. В окремих джерелах ризик трактується як міра: очікуваного неблагополуччя при неуспіху в діяльності, визначувана поєднанням вірогідності неуспіху і міри несприятливих наслідків при його реалізації [2]; невизначеності і конфліктності в підприємницькій діяльності [1]; відмінності між різними можливими

результатами прийняття певних стратегій (рішеннями задачі) [3]; небезпеки, яка характеризує вірогідність її появи, і розміри, пов'язаного з нею збитку [4,5]; можливості реалізації небезпеки у вигляді певного збитку в штучно створеній діями суб'єкта ситуації [6]; виникнення у будь-якій системі небезпечної події з визначеними в часі і просторі наслідками [7]. Тут видно, що трактування ризику також пов'язано з настанням певної події, а міра виступає в якості фактору і безпосередньо пов'язана з кількісним або якісним оцінюванням. Отже, ризик має досить широке трактування. При цьому соціальна сутність ризику полягає перш за все в тому, що суб'єкт, свідомо відступаючи від встановлених в суспільстві правил поведінки, створює конфліктну ситуацію, загострює до межі проблему і, використовуючи переваги екстремальної ситуації, намагається вирішити поставлене завдання. Наприклад, у медицині такий метод іменується шоковою терапією: коли традиційні терапевтичні методи виявляються безрезультатними, організм піддають стресу, внаслідок чого він укрив мобілізується і під сплеском адреналіну перемагає хворобу (наприклад, елементарна банна процедура). Відповідно такий стан характерний також і для

сфери інформаційної безпеки та кібернетики, яка визначає будь-яку систему управління. В зв'язку з цим, аналіз і розкриття поняття ризику для його подальшої інтерпретації розширить можливості з підвищення ефективності не тільки соціальної, а й інформаційної безпеки. Враховуючи, що ризики зачіпають різні предметні галузі, то це поняття слід розглянути з точки зору безпеки, психології, економіки, страхування, медицини, геології тощо. Воно відображене як в безлічі публікацій, так і в різних нормативних документах (див., наприклад, [1, 5-10]). Втім, виникає проблема управління різними видами ризиків, що потребує, на наш погляд, інституційного розуміння. Крім того, для розв'язання управлінських задач визначитися з використання прогнозування (оцінки) ризиків. Однак автори виходять з позицій кібернетичного бачення явища і кібернетики в цілому, яка, за визначенням академіка В.М. Глушкова, представляє собою науку про загальні закони одержання, зберігання, передавання й перетворення інформації у складних системах управління [11].

Метою статті є дослідження ризиків та його інституцій в контексті їх правового та управлінсько-інформаційного розуміння з позицій прогнозування та оцінки ризиків.

Визначення ризику містяться в багатьох нормах різних галузей права (міжнародного, господарського, фінансового тощо). У нормах приватного права (цивільного, страхового, фінансового тощо) інститут ризику служить підставою для попереджувального перерозподілу збитків. У нормах публічного права (адміністративного, кримінального тощо) ризик є підставою звільнення від юридичної відповідальності. Слід зазначити, що в рамках цивільного права ризик переслідує функцію, що компенсує, а саме, йдеться про відшкодування або перерозподіл заподіяних збитків в рамках договірних правовідносин, яка принципово відрізняється від юридичної відповідальності. Підста-

вою звільнення від неї є ризик в нормах публічного права. Думки окремих вчених про те, що кожна галузь права може з урахуванням власної специфіки автономно визначати той або інший юридичний інститут, фактично суперечить принципу єдності правової системи. В той же час існує Міжнародний стандарт ISO 31000 [12], який використовується для загального оцінювання ризику, щоб реалізувати процес керування ризиком, яке має бути інтегрованим з іншими складовими керування ризиками, що включає обмінювання інформацією та консультування; установлення контексту (оточення); загальне оцінювання ризику (його ідентифікація, аналіз та оцінювання); оброблення ризику; моніторинг і критичне аналізування. Призначеність стандарту полягає в тому, щоб сприяти спільному узгодженому розумінню пов'язаної з керуванням ризиком діяльності та послідовному підходу до її описування, а також використовуванню єдиної термінології щодо керування ризиком у процесах і структурах, пов'язаних з управлінням.

Слід зазначити, що такий специфічний вид діяльності як юридичне прогнозування, що реально існує та почало використовуватися на практиці, все ж таки перебуває ще в процесі становлення. Тому доводиться констатувати порівняно невелику кількість наукових досліджень у цьому напрямі і, як результат, відсутність цілісної теорії юридичного прогнозування. Втім, окремі напрацювання все ж мають місце. Так, В. В. Андріюк у своєму кандидатському дослідженні, присвяченому юридичному прогнозуванню, зазначає, що прогностична діяльність є необхідною умовою для правильного та ефективного управління суспільством та правового регулювання всіх сфер його життєдіяльності [13]. А саме юридичне прогнозування визначає як дескриптивне наукове передбачення перспектив, тенденцій, можливих чи бажаних станів досліджуваного об'єкта державно-правової дійсності в майбут-

ньому та назріваючих проблем щодо нього, а також можливих і необхідних шляхів, засобів і строків досягнення цих станів, поставлених цілей стосовно цього об'єкта, вирішення назріваючих проблем (чи більш лаконічно - як імовірнісне дескриптивне наукове передбачення майбутнього стану досліджуваного об'єкта державно-правової дійсності) [13]. Автор виділяє два види юридичних прогнозів за цільовим критерієм та за часовим інтервалом – перспективний та нормативний прогноз. Під час перспективного юридичного прогнозування здійснюється дослідження перспектив, тенденцій розвитку об'єкта державно-правової дійсності, визначення можливого його стану в майбутньому без урахування дії суб'єктивного фактору, що здатний вплинути на розвиток досліджуваного об'єкта. В основі розробки такого прогнозу лежить ідея екстраполяції в майбутнє виявлених у результаті вивчення минулого та теперішнього стану досліджуваного державно-правового явища, тенденцій його розвитку. Нормативний юридичний прогноз повинен містити інформацію про можливі та необхідні шляхи, засоби, способи, заходи, які з найбільшою імовірністю створять можливість досягнення цілей у державно-правовій сфері суспільства. Основою нормативного юридичного прогнозу стає ідея оптимізації, вибору найбільш доцільних, конструктивних, рентабельних шляхів, способів, засобів і заходів, які у визначені строки з найбільшою імовірністю дозволяють досягти поставлених цілей стосовно досліджуваного державно-правового явища. Однак Міжнародний стандарт ISO 31000 враховує, в цілому, більшу частину можливих ризиків та пов'язаних з ними складових, в тому числі й юридичних ризиків. Щодо юридичних ризиків зауважимо, що враховуючи єдність регулятивних і охоронних правовідносин (коли, наприклад, кримінальні закони охороняють інтереси, що регламентують адміністративне, цивільне право), в одному процесі пра-

возастосування юрисдикційний орган стикається з інститутом, в якому існують протилежності, які формують інститут ризиків і балансуються все ж таки судовою практикою. Крім міжгалузевих суперечностей, інститут ризику у вітчизняній правовій системі обтяжений також і комплексом внутрішньогалузевих суперечностей. Так, в цивілістиці набула широкого поширення категорія «ризик випадкової загибелі або псування майна». Для ризику характерна ознака пізнаваності ризикованої ситуації: суб'єкт, що ризикує, повинен мати можливість проаналізувати кожний з альтернативних варіантів можливого розвитку подій. Тут він стикається з ситуацією неоднозначного і непрогнозованого розвитку подій. З моменту виникнення необхідності ухвалення ризикованого рішення події з різним ступенем вірогідності можуть розвиватися у різних напрямках; одні з них можуть привести до позитивного результату, інші до негативного. В цьому випадку суб'єкт лише приєднується до процесу розвитку подій і своїм приєднанням додає йому спрямованість (як, наприклад, стрілочник, переводить залізничну стрілку і направляє локомотив на інший шлях в цілях суспільної безпеки). Якщо в результаті помилки суб'єкта або з інших причин ситуація ризику одержала шкідливий вектор розвитку і наступили негативні наслідки, то навіть в цьому випадку прийняте в стані ризику рішення (дія) є не причиною спричинення шкоди, а лише умовою його. Існує висновок про нерозривну єдність ризикованого рішення і ризикованої ситуації: саме ситуація ризику, що створилася, разом з необхідністю примушує суб'єкта ухвалити відповідне рішення, без якого його функціональне призначення не здатне реалізуватися. Якщо особа «йде на ризик» у відриві від ризикованої ситуації (тобто без необхідності), то це не ризик, а спричинення шкоди з непрямым наміром або злочинною легковажністю. Наприклад, водій без необхідності в умовах обмеженої види-

мости, порушуючи заборонний дорожній знак, здійснюючи обгін, виїжджає на смугу стрічного руху, де допускає лобове зіткнення з автомобілем стрічного напрямку руху. Аналіз зарубіжного законодавства дозволяє дійти висновку, що проблема відмежування ризику від інших форм правомірного спричинення шкоди актуальна і для наших іноземних колег. Так, в п. 1 ст. 27 КК Польщі «Правомірний експеримент» фактично проведено змішення двох автономних юридичних інститутів правомірного спричинення шкоди: правомірний ризик і спричинення шкоди при відправленні професійних функцій; тобто можливість ризикованої поведінки ставиться в залежність від професійної діяльності суб'єкта» [14]. У зв'язку з викладеним також виникає проблема юридичної оцінки ризиковано-пасивної поведінки: коли суб'єкт, оцінивши альтернативу розвитку ситуації, обирає той варіант поведінки, який характеризується його бездіяльністю. Існує думка про можливу і юридично ризиковану бездіяльність. Проте, представляється обгрунтованим твердження, що пасивна поведінка, навіть якщо вона вписується в рамки альтернативності розвитку подій і з різним ступенем вірогідності може вабити як позитивне, так і негативне відхилення, не має відношення до юридичного інституту ризику, оскільки основним соціальним призначенням цього інституту залишається стимулювання прогресу, соціальної активності особи. Якщо ж припустити зворотне (можливість пасивно ризикованої поведінки), то втрачається його функціональна роль. Конструктивною ознакою ризику є те, що право на ризик строго обмежено обов'язком суб'єкта, який ризикує, діяти відповідно до встановлених правил, і лише при дотриманні таких інструкцій ризик признається правомірним. Дозволимо собі не погодитися з подібною точкою зору. Основною соціальною властивістю і призначенням ризику є його новизна, тобто коли в цілях суспільного прогресу особа обирає нові, раніше

не відомі шляхи рішення поставленої задачі. Дотримання інструкцій як обов'язкова ознака характерний для іншого інституту: спричинення шкоди при відправленні професійних функцій. Крім того, об'єктивним є тимчасове відставання багатьох інструкцій від сучасного стану розвитку науково-технічного прогресу.

З позиції загальної теорії ризиків автори (М.В. та О.К.) звертають увагу на принципову особливість, а саме на те, що «прогнозуванням» часто замінують «оцінку» ризиків. Прогнозування використовують в нетехнічній писемності, і тут воно, схоже, функціонує аналогічно оцінці. Однак між ними існує різка відмінність у стандартній моделі статистичної проблеми. Однак в юридичній галузі частіше говорять про обгрунтований ризик, що не викликає зауважень з боку авторів цієї роботи. Однак з юридичних позицій він відрізняється від спричинення шкоди в стані крайньої необхідності.

Обгрунтований ризик слід відмежовувати від спричинення шкоди в стані крайньої необхідності: коли для деяких категорій осіб дія в стані крайньої необхідності поставлена в обов'язок, а ризик виступає як виключно суб'єктивне право будь-якого суб'єкта; у разі при крайньої необхідності спонукальним мотивом дій суб'єкта є загрозна небезпека суспільно значущим інтересам, а при ризику — досягнення соціально значущої мети, небезпека в даному випадку може і не загрожувати; при крайній необхідності порівнянню підлягає тяжкість шкоди заподіяної і такої, що запобіг, а при ризику акцент робиться на порівняння ступеня вірогідності спричинення шкоди (наприклад, допустимий ризик тяжких наслідків, але з мінімальним ступенем вірогідності); при крайній необхідності відбувається свідоме спричинення шкоди, а при ризику шкода цілеспрямовано не заподіюється, враховується лише вірогідність його спричинення; коли мета крайньої необхідності — зберегти статус-кво (діючу систему

суспільних цінностей), мета статична, а при ризику мета — досягнення розвитку суспільних відносин, мета динамічна; а також у разі, коли при крайній необхідності має місце зовнішня небезпека, а при ризику джерело небезпеки представляє сам суб'єкт.

В інформаційних технологіях ризику мають суттєве значення та визначаються вираженою конкретикою. В умовах необхідності створення інформаційної безпеки оцінка інформаційних ризиків дозволяє визначити необхідний рівень захисту інформації та здійснити його. Оцінка інформаційних ризиків дозволяє визначити необхідний рівень захисту інформації, здійснити його підтримку і розробити стратегію розвитку інформаційної структури компанії. Оцінка та аналіз інформаційних ризиків є необхідною умовою при створенні системи управління ризиками і плану забезпечення безперервності і відновлення бізнесу.

У разі дослідження інформаційної безпеки ризик часто відображається імовірністю або пов'язаними з нею поняттями (вимірювана ймовірність втрат, поява несприятливого результату або події). Також зустрічається визначення ризику як дії або діяльності, реалізація якої ставить під загрозу задоволення будь-якої досить важливої потреби. В окремих джерелах ризик трактується як міра небезпеки, що характеризує ймовірність її появи і розміри пов'язаного з нею шкоди. Зустрічаються і визначення ризику, які відображають його як небезпеку (передбачувану чи невідому), ситуацію вибору з двох або п варіантів дії (пов'язаного з можливою невдачею, з одного боку, і передбачає хоча б мінімальне збереження вже досягнутого, з іншого).

При дослідженні технічних ризиків, виділяють їх базові витoki: ризик розглядається як вимірювана або розрахована ймовірність; ризик пов'язують з настанням певної події (як правило, не сприятливої); поняття ризику розкривається через діяльність суб'єкта; ризик розкривається через незалежну

від суб'єкта діяльності подію; акцент робиться на кількісну та якісну оцінку ризику - «міру ризику»; поняття ризику розкривається через невизначеність; ризик відображається ситуацією вибору з двох або з п варіантів дії; ризик сприймається як небезпека, частота, витрати і втрати, характеристика ситуації, сумарна величина. В цьому разі при обговоренні поняття ризику, можна виділити одну характеристику, яка зустрічається у всіх визначеннях, наведених вище, та об'єднує їх. Це подія, яка має відбутися і яка пов'язана з імовірністю, дією або діяльністю, мірою, частотою, вибором певних рішень, невизначеністю, з втратами, небезпекою і т.д. При цьому саме управління ризиками розглядають як процес ідентифікації, управління, усунення або зменшення ймовірності подій, здатних негативно впливати на ресурси інформаційної системи, зменшення ризиків безпеки, потенційно мають можливість впливати на інформаційну безпеку, за умови прийнятної вартості засобів захисту. Управління ризиками включає в себе всі операції, які можна проводити над ризиком інформаційної безпеки: мінімізація, нейтралізація, прийняття ризику, передача ризику або страхування.

Аналіз та оцінка ризику визначають послідовними взаємопов'язаними процедурами, які входять у процес управління. Оцінка ризику розглядається як процес ідентифікації інформаційних ресурсів системи і загроз цих ресурсів, а також можливих втрат, заснований на оцінці частоти виникнення подій і розмір збитку. Аналіз ризику розкривається як процес ідентифікації ризиків, визначення їх величини і виділення областей, що вимагають захисту. За джерелом походження виділяють такі складові невизначеності інформації: «природну», обумовлену неповнотою інформації, пов'язаної з тим, що в силу об'єктивних причин не всі фактори, що впливають на очікуваний результат, контролюються і прогнозуються, а отже, вони повинні розгля-

ності (наприклад, часу, місця і сили негативної події), коли визначена лише область зміни досліджуваної величини; часткової (імовірнісної) невизначеності, якщо відома наприклад, частота і, отже, імовірність негативної події заданої інтенсивності у фіксованому місці. Саме для ризиків третього типу невизначеність має місце, якщо може бути встановлено ймовірнісний розподіл, тобто існує можливість накопичити й обробити велику кількість статистичної інформації для репрезентативності аналізованих вибірок.

Отже, ризики є послідовними взаємопов'язаними процедурами, які входять у процес управління, що оцінка ризику передбачає дослідження стану, ситуації (сценаріїв) з наявними ознаками небезпеки, невизначеності та/або випадковості, то найефективнішим методом її здійснення є юридичне прогнозування та проектування. На етапі оцінки ризиків формується стратегія управління ризиками, а оскільки повністю уникнути ризиків у більшості випадків неможливо, то вагоме значення має вирішення питання допустимості (прийнятності, виправданості) ризику, яке потребує подальшого дослідження та обґрунтування. Визначення ризику містяться в багатьох нормах різних галузей права (міжнародного, господарського, фінансового тощо). У нормах приватного права (цивільного, страхового, фінансового тощо) інститут ризику служить підставою для попереджувального перерозподілу збитків. У нормах публічного права (адміністративного, кримінального тощо) ризик є підставою звільнення від юридичної відповідальності. Слід зазначити, що в рамках цивільного права ризик переслідує функцію, що компенсує, а саме, йдеться про відшкодування або перерозподіл заподіяних збитків в рамках договірних правовідносин, яка принципово відрізняється від юридичної відповідальності. Оцінка ризику, що використовують в технічних системах, розглядається як процес ідентифікації інформаційних ресурсів системи

і загроз цих ресурсів, а також можливих втрат, заснований на оцінці частоти виникнення подій і розмір збитку. Аналіз ризику розкривається як процес ідентифікації ризиків, визначення їх величини і виділення областей, що вимагають захисту.

У статті розглянуто загальні проблеми теорії ризиків в різних сферах діяльності (від правової до інформаційної). Дається порівняльний аналіз визначень ризику в нормах права різних галузей права (міжнародного, господарського, фінансового тощо). Встановлено відповідність стандарту ISO 31000, який встановлює можливі ризики і різних галузях діяльності людини та виявляє їх основні властивості, в тому числі й в галузі суспільних ризиків. Обговорено питання виникнення та розвитку ризикових ситуацій та механізмів формування ризику. Виявлено різницю між оцінкою та аналізом ризиків. Приділено увагу питанням оцінювання інформаційних ризиків. Аналіз ризику розкривається як процес ідентифікації ризиків, визначення їх величини і виділення областей, що вимагають захисту. Показано джерела походження ризиків. Невизначеності інформації поділяють на «природні», які обумовлені неповнотою інформації, пов'язану з тим, що в силу об'єктивних причин не всі фактори, що впливають на очікуваний результат, контролюються і прогнозуються. Отже, вони повинні розглядатися як випадкові. Також невизначеності інформації поділяють на «метрологічні», які обумовлені похибками визначення (вимірювання) рівнів змінних факторів; а також поділяють на поведінкові і на цільові. Оцінка ризику, що використовують в технічних системах, розглядається як процес ідентифікації інформаційних ресурсів системи, загроз для цих ресурсів, а також можливих втрат, заснованих на оцінці частоти виникнення подій і розміру збитку.

Ключові слова: ризик, аналіз та оцінка ризику, джерела ризику, управління ризиком, право, інформаційні технології, невизначеність, інформаційний ризик.

Vasilenko M., Kozin O. LAW IN RISK THEORY: GENESIS OF RISKS FROM LEGAL TO INFORMATION COMPONENTS (INSTITUTIONAL APPROACH)

The article discusses the general problems of risk theory in various fields of activity (from legal to informational). A comparative analysis of the definitions of risk contained in the rules of law of various branches of law (international, economic, financial, etc.) is given. The compliance with the ISO 31000 standard is established, which establishes possible risks in various fields of human activity and reveals their basic properties, including in the field of public risks. The issues of the occurrence and decomposition of risk situations and risk formation mechanisms are discussed. Differences between risk assessment and risk analysis have been identified. Attention is paid to issues of information risk assessment. Risk analysis is disclosed as a process of identifying risks, determining their magnitude and identifying areas requiring protection. The sources of risk are shown. The uncertainties of information are divided into "natural" ones, which are caused by the incompleteness of information due to the fact that due to objective reasons, not all factors affecting the expected result are controlled and predicted. Therefore, they should be considered as random. Also, the uncertainties of information are divided into "metrological", which is due to errors in determining (measuring) the levels of variable factors, as well as are divided into behavioral and target. Risk assessment, used in technical systems, is considered as a process of identifying information resources of a system and threats for these resources,

as well as a process of identifying possible losses, based on an assessment of the frequency of occurrence of events and the amount of damage.

Key words: risk, risk analysis and assessment, sources of risk, risk management, law, information technology, uncertainty, information risk

Література

1. Индеева В.В. К вопросу об определении понятия "риск". Сб. заочных электронных конференций. Электрон. дан. - М. : Российская Академия Естествознания. 2009. URL:<http://www.rae.ru/arj/2007/02/Indeeva/pdf>.
2. Обеспечение информационной безопасности организаций банковской системы Российской Федерации. Общие положения: СТО БР ИББС 1.0. 2006. М.: ИПК "Издательство стандартов", 2006. 27 с.
3. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь. Словарь современной экономической науки. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Дело, 2003. 520 с.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України №877-V від 5 квітня 2007 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. №36. Ст. 389.
5. Райзберг Б. А. Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Инфра-М. 2006. 494 с.
6. Российская энциклопедия по охране труда: [В 3 т.]. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во НЦ ЭНАС, 2007. Т. 2. 408 с.
7. Дзекцер Е. С. Геологическая опасность и риск (методологическое исследование). Инженерная геология. 1992. № 6. С. 3-10.
8. Рагозин Ф. Оценка и картографирование опасности и риска от природных и техногенных процессов (теория и методология). Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях. 1993. №5. С. 16-41.
9. Корченко А.Г., Иванченко Е.В., Казмирчук С.В. Анализ и определение понятия риска для его интерпретации в области информационной безопасности ацита информации: научно-технический журнал. 2010. № 3. С. 5-10.
10. Луцкий М.Г. Иванченко Е.В., Казмирчук С.В. Базовые понятия управления риском в сфере информационной безопас-

ности. Защита информации: научно-технический журнал. 2011. № 2. С. 86-95.

11. ИСО 31000:2018 Менеджмент риска. Руководство 2-е изд. Международный стандарт/ Перевод АНО ДПО "ИСАР". 2018. 19 с.

12. Малиновский Б.Н. Академик Виктор Глушков. Золотые вехи истории и техники Украины. К.: ВМУРол. 2003.183 с.

13. Андріюк В. В. Теоретико-методологічні основи юридичного прогнозування :

автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права історія політичних і правових учень». К., 2007. 21 с.

14. Kodeks karny [Rzeczypospolitej Polskiej], Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, k.k. z 1997 r.). URL:

https://static.profinjo.pl/file/core_products/2019/3/28/054600097bb3f71783392083e6e1acab/Kodeks%20karny%20Mozgawa%20-%20profinjo.pdf?view

